

Conferința Societății Internaționale de Sociologia Religiiilor

Budapesta, 19–23 iulie 1993

În anul acesta (19–23 iulie) conferința Societății Internaționale de Sociologia Religiiilor s-a desfășurat la Budapesta. Societatea cuprinde — după *Who's Who 1993*, lucrare difuzată membrilor — peste 400 de specialiști în sociologia religiilor din aproape 50 de țări de pe toate meridianele. Dar la conferință au fost mult mai mulți participanți, numai în Ungaria activând, după unele liste difuzate, peste 80 de specialiști preocupați de sociologia religiilor.

Succesul conferinței poate fi apreciat sub multe aspecte dar aş remarcă cel puțin două. 1. Comunicările prezentate și care vor fi publicate în „Social Compass” au adus în atenție o mare varietate de probleme de un mare interes pentru lumea specialiștilor. Spre exemplu Jacques Waardenburg, profesor de știința religiei la Universitatea din Lausanne, remarcă schimbările care au loc acum în viața religioasă a comunităților islamice, dar și faptul că specialiștii n-au reușit încă să realizeze o studiere din perspectivă sociologică a acestor comunități, rămânând regretul și insuficiența că nu avem încă „o sociologie a islamismului”.

Organizatorii au făcut efortul de a cuprinde marea varietate a vieții religioase nu numai ca specific religios, ci și ca dispersie teritorială. Astfel, pe lângă comunicările referitoare la situația religiilor din Europa și America au fost prezentate expuneri și purtate discuții în legătură cu peisajul religios african (Ivan Varga de la Queen's University Kingston, Ontario), elica religioasă confucianistă în Asia de Est (Minco Nakajima, Univ. Tokyo) sau conglomeratul religios din Brazilia (Roberto Motta, Univ. Pernambuco) ș.a.

A fost în atenție și viața religioasă din țările Est europene, fiind organizate secții speciale pentru situația religiei ortodoxe în lumea contemporană sau religiozitatea în societățile de tranziție. Dar, referiri la situația religioasă din această parte a lumii au făcut în expunerile lor și alți vorbitori (John Rex de la Universitatea Warwick, Patrick Michel, CNRS Paris, Theodor Hanf, Universitatea Freiburg). Unii vorbitori au remarcat că, după înlăturarea regimurilor comuniste în aceste țări, bisericile cunosc un înalt grad de politizare, concentrându-se în efortul și uneori chiar lupta pentru recunoașterea autorității și legalității lor, obținerea de avantaje materiale, impunerea unor tradiții sau chiar a limbii naționale. În același timp, după o scurtă perioadă de hiperreligiozitate, de prin anii 1990/91 — acum se accentuează procesul de secularizare. Astfel încât, consecințele dominației comuniste asupra religiei se dovedesc mult mai complexe și uneori paradoxale, înlăturarea regimului comunist fiind urmată, cel puțin în perioada de tranziție, de instabilitate, subrezirea marilor culte și scăderea intensității și practicii religioase. Are loc și o reevaluare a ponderii și rolului diferitelor culte și credințe în ansamblul fenomenului religios din aceste țări.

2. Un alt merit al conferinței este și faptul că a reușit să adune un mare număr de specialiști, și dintre cei mai de seamă, cercetători în domeniu și profesori de sociologia și știința religiilor din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Ca de obicei, în asemenea împrejurări s-au stabilit relații personale și de colaborare între diferite instituții și centre. Pentru unii a fost o surpriză că există preocupări de sociologia religiilor și în România, doi români fiind membri ai acestui organism internațional de prestigiu. Fenomenul religios din România este unul dintre cele mai complexe din Europa iar, studierea atentă a cultelor și credințelor de la noi reprezintă un câștig științific pentru comunitatea specialiștilor din întreaga lume.

Dr. Constantin Cuciuc

**„Acta Sociologica”, Journal of the Scandinavian Sociological Association,
Scandinavian University Press, Vol. 36, No. 1, 1993**

Ceea ce atrage atenția la un prim contact cu această publicație este chiar subtitlul ei: „Journal of Scandinavian Sociological Association”. Deși există publicații cu specific sociologic în limbile țărilor scandinave (Suedia, Norvegia, Finlanda, Islanda și Danemarca) precum: „Tidskrift for Samfunnsforskning” (în limba norvegiană, cu sumar în engleză), „Sosiologi i dag” (în norvegiană), „Sociologisk Forskning” (în suedeză, cu sumar în engleză), „Dansk Sociologi” (în daneză cu rezumat în engleză) sau „Sociologia” (în finlandeză cu rezumat în engleză), „Acta Sociologica” apare ca indicator al unității culturale a acestor țări.

Plecând de la această premisă și susținând crearea unei Uniuni a țărilor nordice ca alternativă la intrarea în Comunitatea Europeană, scriitorul norvegian Erik Fosnes Hansen spunea: „Dacă aruncăm o privire asupra societăților, ele sunt în afara unor mici particularități foarte asemănătoare. Sunt mici (populația totală a Scandinaviei se ridică la 23 de milioane). Sunt construite pe un model democratic solid de bunăstare socială” („În drum spre Scandinavia”, *Lettre International*. Ediția de vară, vara 1993, p. 37).

Contrar unei abordări strict zonale, conținutul revistei nu se axează exclusiv pe probleme specifice țărilor nordice. Din cele patru rapoarte de cercetare, doar două privesc probleme de acest tip, iar dintre cele șase cărți recenzate, una singură are ca autor un specialist din aceste țări.

Richard Breen de la Queen's University din Belfast, împreună cu Christopher T. Whelan de la *Economic and Social Research Institute* din Dublin, semnează articolul *From Ascription to Achievement? Origins, Education and Entry to the Labour Force in the Republic of Ireland during the Twentieth Century*” (De la atribuire la realizare? Origini, educație și intrarea în forța de muncă în Republica Irlanda în secolul al XX-lea). Autorii examinează relațiile dintre clasa de origine, nivelul de educație și clasa de intrare în forța de muncă pentru trei cohorte de subiecți, folosind date culese în 1987. Cohortele au fost alcătuite după cum urmează: născuți înainte de 1937, născuți între 1937 și 1949 și, respectiv, după 1950 până în 1962. Lucrarea evaluează gradul de schimbare intervenită de la un grup la altul, având în vedere: 1. originea și clasa de intrare; 2. efectele parțiale ale clasei de intrare în muncă și 3. efectele educației (ținându-se sub control originea) asupra clasei de intrare în muncă. Conform teoriei liberale a industrialismului, ar exista o mișcare către: creșterea fluidității sociale, o slăbire a efectelor parțiale clasei de origine, precum și o creștere a efectelor parțiale ale educației. Ultimele două tendințe ar trebui observate în grupul celor mai tinere, ce au beneficiat de introducerea educației secundare gratuite în Irlanda după 1967. Rezultatele anchetei nu confirmă însă cele trei ipoteze. Păturile origine/intrare rămân neschimbate pentru cele trei cohorte. Efectele parțiale ale clasei de origine rămân constante. Efectul educației asupra clasei de intrare s-a schimbat, însă contrar așteptărilor, în defavoarea celor cu educație ridicată. În timp ce nivelul educației a crescut de la o cohortă la alta, avantajele revenite celor cu nivel ridicat al educației a scăzut. Trăgând concluziile, rezultatele cercetării sugerează că, istoric vorbind, acele clase care s-au bucurat de avantaje în obținerea de poziții privilegiate pe piața muncii au reușit să și le păstreze de-a lungul industrializării (p. 15).

Jan M. Hoem, profesor la departamentul de demografie de la Universitatea din Stockholm, prezintă în articolul *Public Policy as the Fuel of Fertility: Effects of a Policy Reform on the Pace of Childbearing in Sweden in the 80's*” (Politica socială combustibil al fertilității: Efectele unei reforme asupra ritmului nașterilor în Suedia, în anii '80) prezintă câteva tendințe ale fertilității în această țară. În deceniul trecut, în Suedia, s-a instituit un premiu pentru natalitate. Premiul consta în acordarea salariului anterior primei nașteri, în perioada post-natală, până când intervenea o a doua naștere, cu condiția ca aceasta să se producă într-un interval mai scurt de doi ani. În 1986 intervalul dintre cele două nașteri a fost mărit la trei-zeci de luni. În cazul perioadelor ce depășeau doi ani și jumătate, mamele trebuiau să se reîncadreze în serviciu pentru a obține salariul. Cuplurile au reacționat la această măsură sporind fertilitatea, în special către sfârșitul intervalului limită (p. 19).

Politica socială a statului suedez în anii '80 a avut un puternic caracter pronatalist. Pe de o parte, se încearcă păstrarea unor costuri minime pentru nașteri și întreținerea copiilor, iar, pe de altă parte, se crează facilități femeilor pentru intrarea în activitățile de muncă. Această schimbare a legilor a fost însoțită și de o campanie mass-media urmărind schimbarea atitudinii cuplurilor față de modelul parental, insistându-se asupra unei vieți parentale responsabile. De altfel, în Suedia nu există semnale care să indice creșterea popularității familiilor fără copii sau cu unul singur, cum se constată în Europa Centrală și de Sud-Est. Profesorul Jan M. Hoem consideră că relația dintre politica socială sus amintită și comportamentul demografic al suedezilor în ultimul deceniu constituie un model exemplar de cauzalitate directă în domeniu (p. 28).

Este binecunoscut printre sociologi și demografi faptul că Ungaria are una dintre cele mai ridicate rate a sinuciderilor din Europa. Ea a crescut continuu după al doilea război mondial, înregistrând chiar o accentuare în ultimii ani. Rata cea mai mare este întâlnită în sud-estul țării, unde depășește numărul de 60 de sinucideri/100 000 de locuitori/an. Suicidul apare mai frecvent în straturile inferioare ale societății maghiare și, în particular, în rândul muncitorilor agricoli. Rata sinuciderii corelează direct cu vârsta, ajungându-se la peste 100 de sinucideri/100 000 de locuitori/an în cazul persoanelor ce au depășit 70 de ani. Deși Ole-Jorgen Skog și Zsuzsanna Elekes, cercetători la *National Institute for Alcohol and Drug Research* (Oslo) și, respectiv, *Budapesti Közgazdasagtudományi Egyetem* acceptă că alcoolismul nu joacă un rol semnificativ în explicarea sinuciderii, consideră, totuși, că relația dintre cele două variabile merită a fi cercetată îndeaproape. Cei doi autori semnează articolul *Alcohol and the 1950-1990 Hungarian*

Suicide Trend-Is There a Causal Connection? (Alcoolul și evoluția sinuciderii în Ungaria între 1950 și 1990 -- Există o legătură cauzală?). Analizând cele două variabile s-a constatat o foarte înaltă corelație ($r = 0.981$). Variația „consumului de alcool per capita” este însoțită de schimbarea comportamentului suicidal. Acesta este valabil atât pentru femei, cât și pentru bărbați. Autorii elaborează un model causal ipotetic al relației dintre alcoolism, anomie și sinucidere. Respectivul model, verificat prin analiza de regresie, invederează că anomia și alcoolismul interacționează în producerea comportamentului suicidal (p. 44).

Johan Fritzall, cercetător științific de la *Institutul Suedez pentru Cercetări Sociale*, semnează articolul *Income Inequality Trends in the 1980s: A Five-Country Comparison* (Tendințe în inegalitatea veniturilor în anii '80: Compararea a cinci țări). Sunt analizate comparativ evoluțiile recente din Canada, Germania, Suedia, Marea Britanie și Statele Unite, relevându-se factorii explanatorii ai inegalității veniturilor. Rezultatele indică existența unor diferențe semnificative de la țară la țară, nu numai în ceea ce privește nivelul inegalității, dar și sub raportul schimbărilor survenite. Cel mai scăzut nivel de inegalitate s-a înregistrat în Suedia, iar cel mai ridicat în Statele Unite. Din punct de vedere al evoluției inegalității veniturilor, țările comparate pot fi grupate în două categorii: prima, caracterizată printr-o mărire a inegalității veniturilor (Suedia, Marea Britanie, S.U.A.) și cea de-a doua grupă (Canada și Germania), unde schimbările sunt modeste. Datele indică lipsa unei schimbări convergente în ceea ce privește distribuția veniturilor în cele cinci țări.

În afara celor patru rapoarte de cercetare prezentate, „*Acta Sociologica*” include articolul de informare științifică „*Recent Developments in Organisational Sociology*” (Noutăți în sociologia organizațională), semnat de W. Richard Scott de la Universitatea Stanford (SUA), numind scurtul istoric al sociologiei organizaționale ca „război al paradigmelor”, autorul arată că fiecare paradigmă a apărut ca o contestare a altei paradigme, pentru ca apoi ea însăși să fie contestată de o alta nouă. Prima abordare, cea a lui J.D. Thompson (1967), pune accentul pe faptul că structurile organizaționale se formează în așa fel încât să se adapteze maximal diferitelor medii. Această paradigmă consideră, de asemenea, că forțele mediului sunt determinante pentru formarea structurilor organizaționale. Ea nu a fost respinsă în totalitate, ci s-a încercat doar redefinirea termenului de „mediu”. Cadrul teoretic descris mai sus a fost numit „abordarea de contingentă”. Cea de a doua paradigmă este cea a „dependenței de resurse”. Premisa esențială a acestei perspective teoretice presupune că există o colecție de organizații ce schimbă resurse vitale. Următoarea paradigmă, denumită „ecologia populației”, se axează pe întreaga „populație” de organizații — „forme similare angajate în funcții similare”. În opinia lui M.F. Hannan și F. Freeman, autorii acestei paradigme, organizațiile individuale întâmpină greutăți majore în adaptarea rapidă la schimbările mediului. O altă abordare, denumită „costurile tranzacțiilor”, vine din partea economiștilor. Organizațiile își plasează limitele astfel încât să-și reducă costurile negocierii și înțelegerii cu diverși parteneri (O. E. Williamson). Teoreticienii „criticiști” sunt sceptici cu privire la premisa că sistemele organizaționale sunt concepute pentru a spori eficiența diferitelor activități. H. Braveman și T. Edurards consideră că structurile ierarhice sunt mai degrabă un mijloc de a păstra inegalitățile și puterea, decât un mijloc eficient de conducere a activității. În fine, teoreticienii instituționaliști, cum sunt considerați J.W. Meyer și B. Rowan, examinează procesele cultural-normative și cognitive ce produc omogenitatea formelor într-un câmp organizațional. În ce ar consta noile încercări teoretice în domeniu? Profesorul W. Richard Scott le grupează în două categorii: încercări de reconciliere a vechilor paradigme și inițiative independente de teoriile existente. Primele abordări cuprind tentativele de a crea conexiuni între paradigma ecologică și cea instituțională (M. T. Hannan și J. Freeman, 1989) și, de asemenea, între „abordarea de contingentă” și „costurile tranzacțiilor”. Tot aici pot fi incluse și studiile comparative trans-societale ce se bucură în ultimul timp de un interes crescut. Abordarea prin analiza rețelilor și teoria post-modernistă constituie, în opinia autorului, inițiative neortodoxe, originale ale domeniului (p.65). Deși modelul epistemologic al rețelilor a apărut în SUA în urmă cu câteva decenii, el a fost doar de curând aplicat în sociologia organizațiilor (de către E.O. Laumann și W. D. Knoke, 1987, în studiul politicilor sociale și în studiul pieții de către R. Burt, 1983). De remarcat este și faptul că teoria post-modernistă a pătruns și în sociologia organizațiilor, prin studiile lui R. Cooper și G. Burrell (1989) și R. M. Roseanu (1992).

Sumarul primului număr din 1993 al revistei „*Acta Sociologica*” cuprinzând, așa cum s-a arătat, preponderent studii bazate pe cercetări empirice, se încheie cu prezentarea unor cărți recent apărute în SUA și Marea Britanie. Autorii recenziilor sunt specialiști din țările scandinave, dar și din SUA. Astfel, Stephen Turner de la *Universitatea South Florida* discută lucrarea lui David Lockwood *Solidarity and Schism „The Problem of Disorder” in Durkheimian and Marxist Sociology* (Oxford, Clarendon, 1992) în care E. Durkheim și K. Marx sunt prezentați prin contribuția lor la teoria sociologică a anilor 1950—1960. David Lockwood apreciază

că atât Durkheim, care a analizat problema solidarității, cât și Marx, care a urmărit clasificarea problemei conflictelor intrasociale schismatice, au lămurit teoretic unele probleme, dar au tratat inadecvat și au neglijat alte probleme (p. 69).

Ca o continuare a studiului semnat de W. Richard Scott despre progresele sociologiei organizațiilor — la care ne-am referit anterior —, recenzia datorată Ceciliei Gil-Swedberg (Universitatea din Stockholm) la volumul editat de Walter W. Powell și Paul J. DiMaggio, *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago, Chicago University Press, 1991) relevă trecerea de la „vechiul instituționalism” din sociologie, dezvoltat în anii '50 de Philip Selznick, la „noul instituționalism”, inaugurat de John W. Meyer și Brian Rowan, în 1977.

De un real interes pentru specialiștii din România par a fi lucrările *Studying Collective Action*, editată de Mario Diani și Ron Eyrman (Londra, Sage, 1992) și *Strangers to Ourselves* de Julia Kristeva (Londra, Harvester Wheatsheaf, 1991) — recenzate de Rolf Lidskog (Universitatea din Örebro) și, respectiv, de Stephen Dobson. Mișcările studențești, pentru drepturi civile, ale femeilor, pentru pace, antinucleare, pentru ocrotirea mediului din țările Vestice și mișcările sociale din Europa Centrală și de Est au oferit sociologului prilejul unor studii semnificative în plan teoretic, dar și metodologic, apelându-se la analiza de conținut cantitativă, ca și la *life-history*. Astfel de probleme sunt discutate în volumul prezentat în colecția Sage. În fine, volumul semnat de Julia Kristeva, originară din Bulgaria, care anterior, în 1977, a publicat eseu *A New Type of Intellectual: The Dissident*, pune în discuție problema celor care au ales calea exilului. Abordarea este în același timp filosofică, psihoanalitică, etică, religioasă și politică.

Așa cum am putut constata și dintr-o scurtă vizită la Departamentul de sociologie de la Universitatea din Göteborg (mai, 1993) ca și din sumarul revistei „Acta Sociologica”, sociologia din țările scandinave se legitimează prin cercetarea unor probleme zonale în context internațional.

Livia Chelecu

august 1993

JEROME G. MILLER, Last One over the Wall the Massachusetts Experiment in Closing Reform Schools, Columbus, Ohio State University Press, 1991

Manifestările delinvente în rândul tinerilor reprezintă o problemă socială curentă, comiterea de acte antisociale de către minori declanșând o gamă variată de reacții sociale.

Din punct de vedere al percepției sociale, delinvența juvenilă este apreciată ca un fenomen negativ, ca o abatere de la modelul normativ impus de societate, care poate fi însă controlată prin intervenția sancționatoare a statului.

Jerome G. Miller, autorul cărții pe care o recenzăm, se numără printre cercetătorii ale căror preocupări vizează ineficiența măsurilor de reeducare și reinscriere socială ale celor ce poartă eticheta de minor delinvent.

Unul dintre mijloacele de reeducare îl constituie resocializarea în școlile speciale, însă pentru Jerome G. Miller școlile de reeducare nu reprezintă o soluție compatibilă cu scopul propus, acela de a reda societății pe fostul delinvent minor, în urma aplicării unui tratament corecțional mai mult sau mai puțin dur.

În calitatea sa de conducător al Departamentului de Servicii pentru Tineret între anii 1969—1973, Jerome Miller a realizat un experiment îndrăzneț ce a constat în închiderea școlilor de reeducare din Massachusetts, experiment prezentat în lucrarea elaborată.

În prima parte autorul pledează pentru necesitatea desființării școlilor corecționale pornind de la realitatea umană a acestora, imagine formată în urma vizitelor întreprinse și a conversațiilor cu minorii aflați în incinta acestor instituții.

Confruntându-se cu realitatea acestor școli, autorul a fost preocupat de umanizarea acestor instituții, de crearea condițiilor care să permită intervenții recuperative cât mai adecvate. Încercările anterioare de acest fel s-au dovedit nesemnificative, însă preocuparea pentru soarta celor încarcerați l-a condus pe Jerome G. Miller la o nouă alternativă, aceea de a înlocui școlile de reeducare cu instituții semideschise, cu eliberarea condiționată și cu programe pentru minorii retardați sau având tulburări mentale.

Această alternativă a presupus și un schimb financiar de la școlile de reeducare la agențiile private (nonprofit) care lucrează cu minorii.